

Agenda NL 2030

Ondernemen voor brede welvaart

Naar nieuw Rijnlands samenspel

Middellangetermijnvisie VNO-NCW en MKB-Nederland

Den Haag, Februari 2021

Foto: David Rozing

Inhoud

Voorwoord: vertrouwen putten uit samenwerking	4
1. De context: waar staan we?	6
2. Ondernemen in dienst van de samenleving: een nieuwe koers	10
3. Onze ambitie voor 2030	14
4. Beleidsagenda bedrijfsleven voor brede welvaart	16
4.1 Naar een productief Nederland	16
4.1.1. Grijpen van de kansen van digitalisering en AI	16
4.1.2. Meer inzetten op kennis en innovatie	18
4.1.3. Sterke Europese en internationale focus	19
4.1.4. Stimuleren van doorgroeïend ondernemerschap	21
4.2. Naar een inclusief Nederland	22
4.2.1. Gelijke kansen om je talent te ontplooien	22
4.2.2. Gelijke kansen op goed werk met een nieuw stelsel van werkzekerheid	23
4.2.3. Gelijke kansen op meedelen in de welvaart	26
4.2.4. Gelijke kansen op een goede gezondheid en een houdbaar zorgstelsel	28
4.2.5. Alleen gelijke kansen zonder discriminatie	29
4.3. Naar een duurzaam Nederland	30
4.3.1. Naar een ruimtelijk inclusief Nederland	30
4.3.2. Naar een klimaat-neutrale economie	32
4.3.3. Naar een circulaire economie	33
4.4. Investeren om Nederland in Brede Welvaart over te dragen aan volgende generaties	35
5. Rijnlands model 2.0 in actie!	38
6. Slotwoord	39

Voorwoord: vertrouwen putten uit samenwerking

Aan de vooravond van de coronacrisis was Nederland vol in bedrijf en de werkloosheid historisch laag. Toch keek een meerderheid van de bevolking niet onbekommerd naar de toekomst. Geen uniek Nederlands verschijnsel, maar een niet te negeren onderstroom. Voor het Nederlandse bedrijfsleven verbonden aan VNO-NCW en MKB-Nederland was dit reden tot onderzoek en zelfreflectie. Onze analyse in het Brugproject dat hieruit voortvloeide, leverde meerdere inzichten op, die de basis vormen voor deze nieuwe *Agenda NL 2030*. Wij onderkennen dat voor veel mensen de controle op de eigen toekomst en de leefomgeving verloren leek te zijn gegaan aan ‘naamloze krachten’. Tenminste een drietal grote transities – digitalisering, duurzaamheid en demografie – doen tegelijkertijd een zeer groot beroep op het aanpassings- en vernieuwingsvermogen van een ieder. Wij constateerden dat groei en voorspoed niet automatisch iedereen bereikt en dat zowel de staat als (grotere) bedrijven verwijderd lijken te zijn geraakt van de samenleving. Wij maakten de analyse dat zorgen over de eigen toekomst en die van nieuwe generaties zich vertalen in maatschappelijke polarisatie en spanningen tussen politiek, bedrijfsleven en samenleving.

Nederland stond daarmee pré-corona voor de uitdaging zowel actief economische kansen te blijven grijpen als ervoor te zorgen dat de gehele samenleving hiervan profiteert, en dat ook zo ervaart. Óók toekomstige generaties.

En toen kwam corona. De wereldwijde pandemie eist veel slachtoffers en lijkt ons land in één van de grootste economische crises sinds de Tweede Wereldoorlog te hebben geduwd. Het is een crisis waarvan we ook nu nog niet precies weten hoeveel schade zij zal veroorzaken en waar precies. Deze eerste pandemie in honderd jaar leert ons dat we hier veel beter op voorbereid moeten zijn. En doet ons beseffen dat er ook andere crises kunnen zijn waar Nederland zich beter op moet voorbereiden om ontwrichting van de samenleving, zoals nu, in de toekomst te voorkomen. Denk bijvoorbeeld aan de enorme cyberdreiging en het risico dat complete vitale processen stilvallen.

Soms is het toch goed midden in een crisis even terug te kijken. Nu overheerst onzekerheid, maar als we een blik op onze geschiedenis werpen, zien we dat Nederland al eeuwenlang één van de welvarendste landen ter wereld is. Nederland heeft altijd de veerkracht gehad om tegenslagen te overwinnen. Ons hoge niveau van welvaart en welzijn is tot stand gekomen door handelsgeest en Europese en internationale verbondenheid in combinatie met topwetenschap en innovatie door ondernemers en ondernemingen. Telkens weer is de Nederlandse bedrijvigheid doorgeschoven naar de hoogste regionen van mondiale productiviteit.

Wat ook vertrouwen biedt, is dat Nederlanders graag samenwerken op gelijkwaardige basis. Samen de schouders eronder zetten past bij onze volksaard. Met een overheid die niet dicteert, maar iedereen betrekt en ondernemend gedrag en het gezamenlijk dragen van verantwoordelijkheid stimuleert (en zo nodig afdwingt). Zo werd aanvankelijk door particulier initiatief, later door publieke arrangementen materiële welvaart verbreed tot maatschappelijk welzijn. De wortels van ondernemingsorganisaties als VNO-NCW en MKB-Nederland zijn hier

in gelegen. Zo was een harde eis voor lidmaatschap dat er fatsoenlijke arbeidsomstandigheden door de onderneming werden nageleefd. Dat is al meer dan honderd jaar geleden. Het nastreven van brede welvaart zit Nederlanders, dus ook ondernemers, in de genen. Brede welvaart gaat over een vruchtbare symbiose van materiële welvaart, egalitaire uitkomsten met kansen voor iedereen en goede leefbare omstandigheden, nu en in de toekomst. Het leidt tot welzijn.

Natuurlijk, de onzekerheid van dit moment valt niet weg te nemen door naar het verleden te kijken. *Toch schept onze historie vertrouwen voor de toekomst.* Hoe moeilijk het ook is, het gaat ons lukken uit de huidige misère te komen. We kunnen er zelfs voor zorgen dat Nederland sterker uit de crisis komt. Hoe? In het kort, door te vertrouwen op aloude Nederlandse kwaliteiten: *veerkracht, ondernemerschap, innovatiekracht en openstaan voor internationale én nationale samenwerking.*

Met deze Agenda NL 2030 *‘Ondernemen voor brede welvaart’* willen we aangeven hoe wij denken dat ons land de uitdagingen aankan, en hogere brede welvaart kan bereiken. Hiervoor hebben wij afgelopen jaar onze oren goed te luisteren gelegd bij onze achterbannen, wetenschappers, politici, gewone burgers en vertegenwoordigers van ngo’s. Zij én wij zien nadrukkelijk een belangrijke rol voor het bedrijfsleven. Ondernemers hebben een verantwoordelijkheid om het voortouw te nemen om de opwarming en uitputting van onze aarde tot staan te brengen én om de boel bij elkaar te houden. Zij ondernemen in het hart van de samenleving, maken daar deel van uit en voelen zich er medeverantwoordelijk voor, hoe klein of groot hun onderneming ook is.

Den Haag, Februari 2021

Ingrid Thijssen
Voorzitter VNO-NCW

Jacco Vonhof
Voorzitter MKB-Nederland

1. De context: waar staan we?

Met de eerste pandemie sinds 100 jaar zitten we mogelijk in één van de grootste crises sinds de Tweede Wereldoorlog

Onzekerheid overheerst. Op zijn gunstigst zijn we eind 2022 terug op het niveau van eind 2019. De werkloosheid loopt op naar 6 procent of meer. Vooral jongeren en mensen met tijdelijk werk zijn vooralsnog het slachtoffer. De pandemie ontwricht het verdienvermogen. Veel bedrijven

moeten enorm op hun reserves interen. Corona zorgt ervoor dat ongelijkheid toeneemt. Voor de echte verliezers – failliete ondernemers met hoge restschulden en de kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt – is er geen gemakkelijke weg terug.

Ook voor de coronacrisis

raasde al een perfecte storm van uitdagingen over ons land heen waar we een antwoord op moeten vinden (zie box).

De uitdaging

Onze economie circulair maken

De aarde warmt op en de mensheid put de aarde uit – met serieuze gevolgen voor de leefbaarheid van de aarde voor toekomstige generaties. Nederland bungelt onderaan de ranglijstjes. Klimaatverandering en de uitputting van aardse grondstoffen vereisen een revolutie in de wereld van energie, mobiliteit, voedselvoorziening en een transitie naar een circulaire economie.

Ons verdienvermogen structureel versterken

De economische groei die voor Nederland wordt voorzien is te laag om in onze collectieve lasten (voor onderwijs, zorg, politie, defensie) te kunnen voorzien en iets extra's in de portemonnee over te houden. Voor de komende jaren voorziet het CPB geen koopkrachtstijging, ondanks een oplopende arbeidsinkomensquote. Onze productiviteitsgroei vertraagt. Met name in het mkb zijn er grote verschillen tussen koplopers en het peloton. Ondernemerschap komt onvoldoende tot de op- en uitbouw van ondernemingen.

De kansen van de digitale en technologische revolutie pakken

Er is sprake van een stortvloed aan nieuwe technologieën die nieuwe kansen bieden (nano, fotonica, quantum, waterstof etc.). Bovendien neemt AI, een *game changer* zoals de introductie van elektriciteit ooit was, wereldwijd een vlucht. Nederland staat goed opgesteld, maar dreigt op sommige aspecten achter te (gaan) lopen. Zo is slechts 20 procent van de bedrijven actief bezig met data-analyse. Wat investeringen in AI betreft, staat Nederland mondiaal slechts op de 14de plaats. Slechts de helft van de Nederlandse beroepsbevolking is digi-vaardig. Er wordt door Nederlanders minder dan in welk ander land gekozen voor exacte en technische opleidingen. De beschikbaarheid van data in combinatie met AI en de steeds toenemende rekenkracht van computers biedt ondernemers kansen waar het gaat om inzicht in de wensen van hun klanten en de efficiency van hun bedrijfsprocessen. Het leidt óók tot het ontstaan van platform-bedrijven die uitmonden in ongereguleerde monopolies.

Onze ruimtelijke inrichting vlot trekken

Natuur, wonen, infrastructuur, water, economische en agrarische activiteiten concurreren steeds heviger om de beschikbare ruimte. De trend naar meer thuiswerken doet hier niets aan af. Complexiteit van regelgeving en decentralisering van zeggenschap zorgen ervoor dat de puzzel vrijwel niet meer te leggen is en de fysieke ontwikkeling van Nederland stagneert.

De zorg goed en betaalbaar houden

De collectief gefinancierde zorguitgaven bedroegen in 2017 69 miljard euro. Wanneer we niets doen, stijgen deze van 85 miljard in 2021 naar 98 miljard euro in 2025. Dit extra geld kan niet aan andere publieke zaken zoals onderwijs, wetenschap, politie en defensie besteed worden. Waar nu 1 op 7 werkenden in de zorg werkt, zal dat straks 1 op de 4 zijn – terwijl de zorg nu al personeelstekorten kent en die werkenden dan bovendien niet inzetbaar zijn voor andere (economische of maatschappelijke) activiteiten.

Kwaliteit onderwijs verbeteren

Over de gehele linie nemen sinds 2009 de onderwijsresultaten in Nederland af. De verschillen in onderwijsresultaten tussen scholen zijn nergens in de OECD zo groot als in Nederland. Lerarentekorten en hoge werkdruk maken dat voor daadwerkelijke verbetering van het onderwijs, bijvoorbeeld door middel van digitalisering te weinig mogelijkheden bestaan. Een deel van de kinderen start met een grote achterstand. Er is geen cultuur van streven naar excellentie.

'De boel bij elkaar houden': de sociale uitdaging aangaan

De welvaartsgroei van de afgelopen decennia heeft niet iedereen bereikt en onze samenleving is minder inclusief geworden. Scheidslijnen in de samenleving naar opleidingsniveau worden groter. Problemen van mensen aan de basis van de samenleving stapelen zich op. Kansenongelijkheid neemt toe. Mensen ervaren niet dezelfde kansen op structureel waardevol werk, inkomensontwikkeling, pensioenopbouw en huisvesting. Eén op de vijf huishoudens heeft problematische schulden, er is een groot verschil in gezondheid tussen verschillende groepen. Maar liefst 2,5 miljoen Nederlanders zijn laaggeletterd.

Zorgen dat Europa in de wereld een medebepalende speler is

De wereldorde verandert door de opkomst van China en de reactie van de Verenigde Staten daarop. We zijn getuige van de grootste geopolitieke spanningen sinds het einde van de Koude Oorlog. Er is sprake van een clash tussen twee economische ideologieën (staatskapitalisme versus marktkapitalisme) die om werelddominantie strijden en waartoe Europa met haar derde weg (sociaal kapitalisme) een nieuwe verhouding moet vinden. Door de clash dreigt de wereldhandel, zo relevant voor de Nederlandse economie, niet meer door regels maar door *powerplay* bepaald te worden. Maar het conflict gaat om meer dan economie: de open samenleving en 'the European way of life' staan ter discussie, autocratie neemt toe.

Balans tussen autonomie en globalisering vinden

De coronacrisis heeft de grenzen van globalisering in beeld gebracht: de afhankelijkheid van Europa en Nederland voor haar vitale producten en grondstoffen van een zeer beperkt aantal landen en de kwetsbaarheid van mondiale logistieke ketens werd zichtbaar. Economisch gezien wordt hiermee een extra prijs op globalisering gezet. De uitdaging is nu: hoe zorgen we ervoor de internationale afhankelijkheden beheersbaar te houden en zorgen we er tegelijkertijd dat we de kansen blijven benutten van een globale economie?

Wereldwijde bevolkingsgroei

De wereldbevolking groeit van 7 naar 10 miljard mensen – met name in landen die nog niet het westerse welvaartsniveau kennen. Wanneer de welvaart in deze landen niet substantieel toeneemt, kan dit leiden tot onbeheerste migratie naar welvarende plekken zoals Europa. Dit zal de spanningen onder de mensen die daar al wonen vergroten.

Wie dit op zich in laat werken, begrijpt dat vele Nederlanders zich zorgen maken over de toekomst. Vragen over de digitalisering en de introductie van nieuwe technologieën (kan ik dat wel bijbenen, heb ik straks nog goed werk?), verduurzaming (hoe ziet de wereld van mijn kinderen eruit, maar ook: kan ik wel meedoen in wat er

nodig is?) en vergrijzing (ben ik fit genoeg om langer door te werken?) houden mensen bezig. Niet verwonderlijk is ook dat de samenleving in sterk toenemende mate maatschappelijk verantwoord gedrag van bedrijven en ondernemers verwacht.

Foto: Sabine Joosten/HH/ANP

2. Ondernemen voor brede welvaart

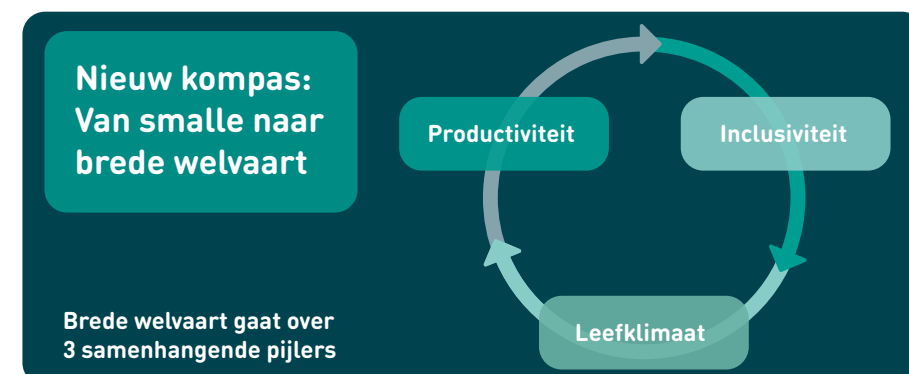
VNO-NCW en MKB-Nederland hebben in het Brugrapport¹ een uitgebreide reflectie gegeven op de toegenomen spanningen in de samenleving en de rol van het bedrijfsleven. Met talloze ondernemers, deskundigen en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties is in het afgelopen anderhalf jaar gesproken. Ook deden wij een onderzoek naar de opvattingen van 1.300 ondernemers. Het heeft het branche- en bedrijsvenetwerk verbonden aan VNO-NCW en MKB-Nederland belangrijke inzichten opgeleverd.

Een eerste inzicht is dat de toegenomen spanningen in de samenleving komen doordat mensen minder grip ervaren op hun toekomst en leef-omgeving en doordat zij zich minder goed 'maatschappelijk ingebed' voelen ('wie vangt mij op wanneer ik struikel?'). We slagen er steeds minder goed in om economische groei te laten leiden tot brede welvaart. Gebrek aan maatschappelijke stabiliteit levert geen goed klimaat voor bedrijven om te investeren en innoveren. En dat is weer belangrijk voor toekomstig werk en inkomen.

Dit heeft ons ertoe geleid te kiezen voor *brede welvaart als nieuw kompas* voor onze verenigingen. Herstel van de economie en structureel hogere economische groei vinden wij dringend noodzakelijk, maar iedereen moet daarin kunnen delen, in een duurzaam leefklimaat.

Verhoging van brede welvaart vraagt een vruchtbare symbiose van een **sterker** verdienvermogen door grotere innovatiekracht en hogere productiviteit, **meer** inclusiviteit door gelijkere kansen en eerlijker delen en een **duurzaam** leefklimaat, nu en in de toekomst. Dit zijn voor ons drie samenhangende pijlers onder een nieuw toekomstplan voor Nederland. Het één kan niet zonder het ander.

Brede welvaart klinkt abstract maar het gaat over hele basale vragen die leven bij mensen. Woon ik een beetje prettig en veilig? Hoe zit het met de toekomst van mijn kinderen? Kan ik de rekeningen allemaal nog wel betalen? Komt het wel goed met de klimaatverandering? Maar ook: heb ik een baan met kansen voor ontwikkeling?

¹ VNO-NCW en MKB-Nederland, Brugrapport, september 2020.

Naar een nieuw samenspel tussen overheid, bedrijfsleven en samenleving

Een tweede inzicht uit het Brugrapport gaat over het samenspel tussen overheid, bedrijfsleven en samenleving. Wanneer economische groei groepen in de samenleving niet meer bereikt en niet bijdraagt aan een beter leefklimaat, is er wat aan de hand met het samenspel tussen overheid, bedrijfsleven en samenleving. Dat zorgt daar dan niet meer voor en functioneert dus blijkbaar niet meer zoals het zou moeten.

In dit samenspel is door de tijd heen sprake van schuivende panelen. Meer dan een eeuw geleden namen vooruitstrevende ondernemers nog verantwoordelijkheid voor de lokale samenleving, bijvoorbeeld voor armoedebestrijding en huisvesting. Met de komst van de verzorgingsstaat zijn deze taken overgenomen door de overheid en steeds verder uitgebouwd. Zo zijn we er aan gewend geraakt de overheid exclusief verantwoordelijk te maken voor maatschappelijke vraagstukken. Dat geldt ook voor ondernemers. Het is een beetje geworden 'ieder voor zich en de overheid voor ons allen'. We hebben vraagstukken buiten ons directe eigen domein geparkeerd bij de overheid. Gevolgen van ons eigen handelen die nadelig zijn voor de samenleving als geheel laten we de overheid oplossen. Dit model heeft niet opgeleverd wat we er van verwachtten.

Daarom wordt ons nieuwe normaal, individueel en collectief, om medeverantwoordelijkheid te nemen voor een sociaal en duurzaam florerend Nederland. Ondernemingen kunnen de overheid niet langer alleen

belasten met maatschappelijke problematiek. En zeker niet waar het problemen betreft die wij met onze bedrijfsvoering zelf veroorzaken.

Kort en goed: ondernemers en ondernemingen kunnen en willen geen toeschouwer zijn van de samenleving waaruit ze zijn voortgekomen, hoe internationaal ze nu ook mogen opereren. Wij willen 'ondernemen voor brede welvaart' onder het motto van de voormalige president John F. Kennedy.

'Ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country'

Wij gaan dus naar **een Rijnlands model 2.0**. Daarin nemen ondernemers en ondernemingen de verantwoordelijkheid voor zowel de technische als de sociale duurzaamheid van hun bedrijfsprocessen en benutten zij hun relatie met hun leveranciers en klanten om ook hen daarin te stimuleren. Rijnlandse ondernemers zijn transparant over hun impact op de samenleving. Bovendien helpen zij actief met het oplossen van maatschappelijke vraagstukken in hun omgeving, op lokaal, regionaal en nationaal niveau.

Een nieuw Rijnlands elan vraagt ook iets van de overheid. Op dit moment is er enerzijds een roep om een sterkere overheid, maar is anderzijds ook zichtbaar dat de overheid is 'overbelast' in uitvoeringstaken. De afstand tussen beleid en uitvoering is te groot. We zien ook dat het de overheid door afslanking en decentralisaties aan kennis en stuurkracht ontbreekt.

Nederland moet investeren in een sterkere overheid. Van zo'n overheid worden duidelijke richtinggevende keuzes en kaders gevraagd. Tegelijkertijd moet besturen soms meer 'van beneden naar boven' zodat oplossingen van burgers en bedrijven zélf zijn en recht doen aan de lokale situatie.

In een nieuw Rijnlands model 2.0 wordt de kracht van de verschillende partijen bijeengebracht en benut. Een ieder moet zich afvragen wat hij of zij kan bijdragen voor het geheel. Ondernemers kunnen meer initiatieven nemen en de kracht van operationalisering inzetten. Het samenspel zal veranderen. En dat moet ook, want de grote transities waar Nederland voor staat kan niemand alleen.

3. Onze ambitie voor 2030

Onze overkoepelende ambitie is om de brede welvaart van Nederland naar een substantieel hoger niveau te brengen². Onze ambitie voor 2030 is:

Nederland is wereldwijd de 'best place to be'!

Oftewel, in 2030:

- heeft iedere Nederlander 'inkomenszekerheid' wat een essentiële factor is voor het geluk van mensen.
- is het aantal gezond ervaren levensjaren toegenomen en zijn de grote verschillen in gezondheid tussen bevolkingsgroepen substantieel verminderd.
- kent Nederland gemiddeld 20 procent meer materiële welvaart dan pré-corona én wordt deze welvaartstoename ook breed gedeeld.
- is Nederland goed op weg om in 2050 volledig klimaatneutraal te zijn; we zijn dan ruim over de helft.
- is Nederland wereldwijd koploper in de circulaire economie.
- is Nederland één van de meest concurrerende en innovatieve economieën ter wereld.
- maken Nederlandse bedrijven wereldwijd verschil in het realiseren van de 'Sustainable Development Goals'.

Om dit te bereiken moet op alle brede welvaartspijlers stevige progressie worden geboekt: voor een productief Nederland, een inclusief Nederland en een duurzaam Nederland. We staan voor scherpe toekomstkeuzes. Incrementele beleidsstappen (beetjes meer van hetzelfde) moeten plaatsmaken voor systeemsprongen. We moeten problemen benoemen zoals ze zich voor doen en niet wegkijken. Er is een transformatiestrategie nodig als uitweg uit de coronacrisis op weg naar hogere brede welvaart. Zoals gezegd willen wij niet aan de kant staan en slechts een vragende partij zijn voor het realiseren van deze ambitie. Enerzijds doen wij beleidsvoorstellen (zie hoofdstuk 4) die passen bij onze nieuwe inzet op brede welvaart. Anderzijds willen we direct zelf bijdragen. Kort samengevat gaat het bij het laatste om het volgende:

Directe bijdragen bedrijfsleven

- Wij nemen op ons al onze werknemers bij te scholen tot een basisniveau van digi-vaardigheid en meer voor zover nodig. Daarmee worden alle werknemers van Nederland geschoold in plaats van ongeschoold in het tijdperk waarin men nu leeft. Dit is een kickstart voor levenslang ontwikkelen.
- Wij willen iedereen die een stageplek nodig heeft die ook bieden.
- Wij willen geen 100.000 maar 200.000 mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in 2030 werk hebben geboden.
- Wij willen binnen een op te zetten van-werk-naar-werk-infrastructuur voor werkzekerheid bruggen bouwen tussen werkgevers waar banen verdwijnen en verschijnen, te betalen uit met name de O&O-fondsen.
- We willen voorspoed van bedrijven delen met onze werknemers, bijvoorbeeld met vormen van winst- en resultaatdeling of met andere op ondernemingsniveau beter passende oplossingen en hanteren als principe gelijk werk is gelijk loon.
- Wij willen investeren in kennis en innovatie, verduurzaming en de digitale infrastructuur, en daarmee het niveau aan private investeringen tenminste zoveel verhogen als complementaire publieke investeringen (zie paragraaf 4.4).
- We willen de Bedrijfsgerelateerde Investeringskorting (BIK) vanaf 2023 beschikbaar stellen voor de financiering van onrendabele toppen van investeringen van bedrijven in verduurzaming, de circulaire economie en stikstofreductie.
- Wij omarmen beginselen van goed ondernemer- en werkgeverschap zoals deze ten grondslag liggen aan de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties.
- We willen transparant zijn in al ons handelen, negatieve externe effecten hiervan vermijden en hiervoor de Nederlandse Corporate Governance Code waar nodig aanpassen.
- We willen transparant zijn over onze belastingpositie en ontwikkelen daarvoor een Tax Governance Code.
- We willen beter laten zien wat bedrijven beweegt, wat ze maken, hoe ze produceren of diensten ontwikkelen, en wat ze bijdragen aan de samenleving. We staan midden in de samenleving, maar dat moet de samenleving wel zien en ervaren. Onbekend maakt onbemind.
- Wij willen de verbinding naar de samenleving op alle niveaus (lokaal, regionaal en nationaal) op alle mogelijke maatschappelijke thema's uitbouwen door de opzet van een 'bruginfrastructuur' en een community van bruggenbouwers. Bruggen zijn te bouwen tussen bedrijven en samenleving, maar bedrijven kunnen ook de brug vormen tussen overheid en samenleving.

² Dat meten we af aan de (relatieve) positie van Nederland op de brede welvaartsmonitor en de bijdrage aan de SDG's zoals het CBS die meet (zie CBS, Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals 2020).

4. Beleidsagenda bedrijfsleven voor brede welvaart

4.1. Naar een productief Nederland

Nieuwe technologieën zijn het verdienvermogen van morgen³.

Nederland staat met haar expertise op hightech, agrifood, water-tech en health/pharma-tech goed opgesteld om bij te dragen en geld te verdienen aan de grote transitie waar de wereld voor staat. Nederland heeft de wereld echt iets te bieden. Onze ambitie is dat Nederland in 2030 bij de koplopers in de wereld hoort.

4.1.1. Grijpen van de kansen van digitalisering en AI

AI, data, artificial intelligence en de steeds toenemende rekenkracht van computers bieden ondernemers kansen, bijvoorbeeld waar het gaat om inzicht in de wensen van hun klanten en de efficiency van hun bedrijfsprocessen. Wanneer zij niet snel genoeg gaan, steken concurrenten uit andere landen hen de loef af. Dat geldt al helemaal voor platform-bedrijven waarvoor als nieuwe economische wetmatigheid geldt *'the winner takes all'*. Er is stevige urgentie, Nederland loopt achter en koplopers zijn vaak niet meer in te halen. In 2030 moet *'state of the art'* toepassing van AI in bedrijven de normaalste zaak van de wereld zijn geworden.

Wat moet er gebeuren?

- Stimuleren van onderzoek en innovatie in AI. Hier zal het bedrijfsleven komende 7 jaar 1 miljard euro in AI investeren langs de lijnen zoals neergelegd door de AI coalitie.
- Opleiden, aantrekken en behouden van toptalent. Het bedrijfsleven zet zich in om succesvolle regionale samenwerkingsverbanden op te schalen. Daarvoor vormen we bestaande, succesvolle programma's als Tekkie Worden/TechGrounds, Make IT Work en Codaisseur om tot landelijke programma's.
- Alle Nederlanders moeten naar een basisniveau van 'digi-vaardigheid'. Dit is een primaire verantwoordelijkheid van werkgevers voor hun eigen werknemers, maar dit wordt ingebed in een nationaal programma voor de gehele beroepsbevolking, ook voor hen die tijdelijk aan de kant staan.
- We werken eraan AI integraal onderdeel te maken van zowel funderend, middelbaar als hoger en wetenschappelijk onderwijs. We ondersteunen een bewustwordingscampagne met de nationale AI-cursus.
- Een goede data-infrastructuur waar overheden en bedrijven veilig data kunnen delen. Dit wordt opgezet in de data deel coalitie, een publiek-privaat samenwerkingsverband.
- Excellente digitale infrastructuur is van groot belang voor innovatie. De Nederlandse ict-sector blijft hierin investeren.
- We maken sectorplannen om digitalisering in het mkb een versnelling te geven.
- Er komt een meerjarig publiek/privaat actieprogramma cybersecurity.

³ Robbert Dijkgraaf in NRC 2020 'Landen en bedrijven die het beste uit deze crisis komen, zijn degene die het snelst de potentie hebben omarmd van de vierde industriële revolutie – de nieuwe biomedische en digitale technologieën, mogelijk gemaakt door doorbraken in genetische analyse, informatiestromen, kunstmatige intelligentie en slimme machines'.

4.1.2. Meer inzetten op Kennis en innovatie

Kennis is de enige grondstof van Nederland. Met name bèta-kennis is de motor van ons toekomstig verdienvermogen. Innovatie is dé route naar hogere brede welvaart. Innovatie zorgt voor versterking van de concurrentie- en exportkracht van ons bedrijfsleven, een beter

milieu, betere gezondheid en zorg, beter onderwijs, betere mobiliteit, en betere werk- en leefomstandigheden. We investeren nu echter te weinig in onderzoek en innovatie en halen ook nog te weinig waarde uit de kennis die we hebben. We zijn meesters in het versnipperen van onderzoeks- en innovatie-gelden.

Wat moet er gebeuren?

- Private en publieke investeringen in kennis en innovatie structureel omhoog naar 3 procent van het bbp in 2030. Samen met de wetenschap hebben we hier in de Kenniscoalitie een voorstel voor ontwikkeld.
- Nederland moet een (verbreed) topsectorenbeleid doorontwikkelen tot strategisch industriebeleid, verbonden aan de koerswijziging op het Europese niveau. Hierbij hoort een veel betere samenhang tussen het innovatie- en exportbeleid. Het topsectorenbeleid kan enerzijds gericht zijn op de economische kansen van de mondiale maatschappelijke uitdagingen en de daarvoor benodigde sleuteltechnologieën (zoals Quantum, fotonica, biotech). Anderzijds moet het worden verbreed vanwege de *cross-overs* naar andere sectoren voor ook de nationale maatschappelijke uitdagingen, zoals naar bouw- en installatietechniek voor de nationale klimaatopgave.
- Durven kiezen voor de sterke (regionale) ecosystemen (denk aan bijvoorbeeld Brainport Eindhoven, Bio-science in Leiden, de Energy-valley in het Noorden en het Agrifood-cluster in Wageningen) als drijvers voor innovatie en het in praktijk toepassen daarvan. Goede verbinding maken tussen de agenda's van deze ecosystemen en de topsectoren. Investeren in kennis- en expertisecentra voor verbreding van de ecosystemen naar meer innovatief mkb.
- De basis van het fundamenteel onderzoek versterken. Hiermee werken we als land nú aan de frontiers van de wetenschap om er over 20 jaar haar geld mee te kunnen verdienen.
- Ons toptalent koesteren met topfaciliteiten, veel minder aanvraagdruk en keuzes voor inzet van gelden baseren op excellentie⁴.
- In woord en daad participeren in het Europees onderzoeks- en innovatiebeleid gericht op sleutel-technologieën (denk aan halfgeleiders en ruimtevaart).

⁴ Daarbij hoort ook een stevige kennisbasis in het toegepast onderzoek.

4.1.3. Sterke Europese en internationale focus

Nederlandse bedrijven hebben een kleine thuismarkt. Nu al verdienen we 33 procent van ons inkomen over de grens. Om een grotere economische groei te bereiken dan voorzien, moet dit in 2030 zeker 40 procent zijn.

Europa wordt daarbij alleen maar belangrijker. Het blijven bewaken van de open interne markt is essentieel voor een land waar een derde van de banen afhankelijk is van ondernemen over de grens

waarvan 70 procent binnen Europa plaatsvindt. Maar Europa gaat om meer dan economie. De EU staat ook voor een open en vrije samenleving en een waardenbestel van democratie, rechtsstaat en sociale markteconomie. De EU is een 'Waarde in de Wereld'. Nederland is te klein in het geopolitieke geweld, wat ook impact heeft op onze internationaal opererende bedrijven. Europa kan als één van de drie grootste markten ter wereld wél een vuist maken.

Wat moet er gebeuren?

Onze Europese agenda richt zich op:

- Meer strategische autonomie ten aanzien van technologie, producten en grondstoffen die cruciaal zijn voor onze economie, maar zonder door te slaan naar protectionisme. Het vervolmaken van de Economische en Monetaire Unie, inclusief de euro, en de Interne Markt, inclusief betere bescherming tegen oneerlijk spel zoals staatssteun voor bedrijven van buiten Europa.
- De Europese samenwerking moet tegenwicht bieden tegen de powerplay van Chinees staatskapitalisme en tech-giganten uit de Verenigde Staten. Het Europese mededingingsbeleid moet daarom bij het beoordelen van fusies en overnames uitgaan van de relevante markt: dat kan ook de wereldmarkt zijn.
- Realisering van een goede geharmoniseerde Europese aanpak van grensoverschrijdende transitie zoals de Green Deal en digitalisering⁵.
- Steunen van het Europese waardenbestel. De respectering van de rechtsstaat in alle EU-landen is immers ook voor bedrijven essentieel.
- Europees veiligheidsbeleid, waar Nederland een stap moet zetten richting de NAVO-norm van 2 procent van de overheidsuitgaven. Dit geld zetten we slim in zodat onze eigen industrieclusters hier een belangrijke rol in kunnen spelen. Nationaal is verder aandacht voor veiligheid en het tegengaan van ondermijning van groot belang⁶.

⁵ Ook in het digitale domein geldt in de EU: 'gelijke activiteiten, gelijke regels'.

⁶ Daarom zetten VNO-NCW en MKB-Nederland en de daaraan verbonden brancheorganisaties en bedrijven zich in om criminaliteit en ondermijning aan te pakken ('NL Veilig').

- Versterkte controle op naleving door handelspartners van de EU van de afgesloten vrijhandelsovereenkomsten. Dat geldt met name ook voor de duurzaamheids-hoofdstukken van deze akkoorden. Handelsakkoorden zijn de dragers van Europese waarden en normen.
- Het mkb stimuleren om te ondernemen over de grens. Wij zetten ons hier onder meer via NLinBusiness (NLiB) voor in. Er is een beter passend mkb-financieringsinstrumentarium nodig en inmiddels ontwikkeld waar ook de financiële sector zich voor inzet. Ook wordt nadrukkelijk gekeken naar een mogelijke rol voor Invest International. Ook zorgen we dat we via een gebundelde publiek-private inzet ('Team Nederland') meer voet aan de grond krijgen op markten buiten de EU⁷.
- Onze economie profiteert ook wanneer buitenlandse bedrijven hier vestigingen willen openen. Daarvoor moeten wij aantrekkelijk zijn. Door onze hoogopgeleide bevolking, onze tolerante maatschappij, onze excellente infrastructuur. We trekken internationaal talent aan, ook door inzet op kennis en innovatie. Op het fiscale vlak moet Nederland concurrerend blijven maar geen doorstroomhuis zijn voor kapitaal dat nergens bijdraagt met afdracht van belastingen maar deze met fiscaal trapezewerk ontwijkt.
- Een sterke financiële sector is voor internationaal ondernemen een cruciale factor, zowel voor het exporterende Nederlandse ondernemerschap als de vestiging van buitenlandse ondernemingen in Nederland. Ruim een decennium na de financiële crisis mag dit weer worden erkend en herkend. Zeker nu veel Nederlandse bedrijven zwaar hebben ingeteerd op hun eigen vermogen en voor grote transities staan. Banken en institutionele beleggers hebben ook een rol van betekenis te spelen in het herstel van de solvabiliteit van bedrijven⁸. Pensioenfondsen doen er goed aan de mogelijkheden hiervoor beter te benutten in plaats van vooral hun middelen weg te zetten voor investeringen in buitenlandse ondernemingen. Belemmeringen voor het vervullen van die rol, en die van het op peil houden van de kredietverlening, zowel in de sfeer van nationale belastingen als Europese wetgeving⁹, moeten worden weggenomen.

⁷ Zo is door VNO-NCW onder meer een Afrika-strategie ontwikkeld. Invest International kan een belangrijke rol spelen bij de uitvoering van deze strategie.

⁸ Daarom werken banken en institutionele beleggers met VNO-NCW, MKB-Nederland en de rijksoverheid aan oplossingen ter versterking van de solvabiliteit van ondernemingen.

⁹ Denk aan het wegnemen van belemmeringen in Solvency-wetgeving en het voorzichtig implementeren van de finale Basel 3 standaarden met het oog op de kredietverlening.

4.1.4. Stimuleren van doorgroeïend ondernemerschap

Ondernemers liggen door de corona-crisis in de touwen. Hun ruimte om te investeren moet worden versterkt. Doorgroeïend ondernemerschap is één van de kurken voor economische groei maar dit gebeurt in Nederland onvoldoende¹⁰.

Wat moet er gebeuren?

Met een **Ondernemersagenda 2.0** wordt de *vorming en doorgroei van mkb-ondernemingen* gestimuleerd. Onderdeel daarvan vormen onder meer:

- Huidige fiscale ondernemersfaciliteiten¹¹ stapsgewijs omzetten en richten op positieve effecten van ondernemerschap: starten, investeren, innoveren en werkgeverschap. We zetten in op een hoge startersaftrek, een vermogensaftrek, een brede investeringsaftrek en een loonbelastingaftrek voor het in dienst nemen van de eerste werknemers. De bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) moet worden behouden voor de continuïteit over generaties van familiebedrijven. Misbruik ervan moet worden bestreden.
- Werkgeverschap wordt minder complex gemaakt (zie paragraaf 4.2.2.).
- Het start- en scale-up-ecosysteem krijgt een boost door aandelenopties voor medewerkers fiscaal aantrekkelijk te maken en particuliere investeringen in deze groep bedrijven te stimuleren. Daarnaast wordt het *scale-up growth fund* verder uitgebouwd.
- Er komt een stevige aanpak van de regeldruk op ondernemers. Er moet een nullijn komen: een *one in-one out*-principe (naar voorbeeld van Duitsland) voor alle regeldrukkosten én een extra reductietarget. Uitgaan van vertrouwen in plaats van wantrouwen moet weer het leidende beginsel worden bij regelgeving.

¹⁰ In de periode 2010-2018 is maar 5 procent van de zzp'ers doorgegroëid naar ondernemerschap met werknemers en is ook maar 5 procent van bestaande ondernemingen doorgeschoven naar een hogere grootteklasse. Dit is naar internationale verhoudingen laag (Comité voor ondernemerschap, 'Staat van het mkb' (2019)).

¹¹ Dit betreft in het bijzonder faciliteiten zoals de zelfstandigenaftrek die de belastingdruk op inkomen uit arbeid verlagen.

4.2. Naar een inclusief Nederland

Een inclusieve samenleving betekent dat iedereen mee kan doen en dat iedereen gelijke kansen heeft. Gelijke kansen om je talent te ontplooien en om goed werk te hebben. Gelijke kansen op een goede gezondheid en om mee te delen in de welvaart. Wij kiezen voor een Nederland waarin iedereen zekerheid heeft over inkomen. Ook bij verlies van baan, arbeidsongeschiktheid en pensioen.

4.2.1. Gelijke kansen om je talent te ontplooien

Het funderend onderwijs is het meest bepalend in het geven van gelijke kansen op een rooskleurige toekomst. Een deel van de kinderen start echter met een grote achterstand. De kwaliteit van het basisonderwijs is bovendien bepalend voor het opleidingsniveau dat uiteindelijk gehaald wordt. Er wordt minder dan in welk ander OECD-land ook gekozen voor opleidingen in een meer exacte of technische richting met de beste baankansen.

4.2.2. Gelijke kansen op goed werk met een nieuw stelsel van werkzekerheid

Door digitalisering en technologische ontwikkelingen en de verduurzaming van onze samenleving zullen veel banen veranderen of verdwijnen. Nieuwe banen zullen ontstaan. Het is belangrijk dat alle werkenden hierin mee kunnen. Nederland kent echter geen leercultuur en geen goede infrastructuur om mensen zich op tijd voor te laten bereiden op ander werk en hen daarnaartoe te begeleiden.

Wat moet er gebeuren?

- Investeren in het bereiken van een gelijke startpositie bij de aanvang van school op 4-jarige leeftijd. Bijzondere aandacht daarbij vragen de kinderen van lager opgeleiden¹².
- Er is een flinke kwaliteitsimpuls nodig voor het gehele funderend onderwijs (voortgezet en basisonderwijs) voor onder meer digitaal ondersteunde, interactieve leervormen, waardoor het onderwijs zelf persoonsgericht kan worden.
- Meer liefde voor 'bèta' creëren door hier van jongs af aan veel meer aandacht aan te geven in het onderwijs. In het funderend onderwijs meer verleiding naar exacte vakken. Het bedrijfsleven zal zich hiervoor inzetten met verbinding aan initiatieven als Jet-Net en Technet in het primair- en voortgezet onderwijs en Katapult voor het middelbaar- en hoger beroepsonderwijs.
- Er moet worden geïnvesteerd in faciliteiten voor een betere beroepenoriëntatie in samenwerking met het bedrijfsleven. Bedrijven kunnen hier meer aan doen door scholieren en studenten en hun ouders meer te laten zien (fysiek en virtueel) wat het werken in hun bedrijf inhoudt.
- Het bedrijfsleven heeft de ambitie iedereen die een stageplek nodig heeft deze ook aan te bieden. Met een nieuw plan daarvoor zal worden aangesloten bij het huidige initiatief van onderwijs en bedrijfsleven voor stageplekken binnen het mbo.
- Het stelsel van hoger onderwijs wordt hervormd met minder nadruk op studenten-aantallen en meer op kwaliteit (inclusief perspectief op de arbeidsmarkt).

¹² Zie daarvoor CPB (2020). Hieruit blijkt dat kinderen van ouders met een lager inkomen of opleidingsniveau al voor de basisschool beginnen met een achterstand en ze die gedurende hun schoolloopbaan niet inhalen. Uit gegevens van het CBS (2020) blijkt daarbij dat onder de bevolking van 25- tot 45-jarigen personen met een niet-westerse migratieachtergrond relatief het vaakst laagopgeleid zijn.

Wat moet er gebeuren?

- Er moet een stelsel van werkzekerheid worden opgebouwd, met een 'van-werk-naar-werk'-infrastructuur die voor iedere werkende altijd uitzicht biedt op nieuw werk, ongeacht de wijze waarop men actief is (arbeidscontract, opdrachtcontract of via een derde). Deze infrastructuur ontbreekt nu in Nederland. Binnen deze infrastructuur bieden private partijen hun diensten aan om mensen te begeleiden en om te scholen naar nieuw werk. Werkzekerheid is zo niet meer afhankelijk van de arbeidsrelatie tussen individuele werkgever en werknemer.
- Er komt een activerend programma voor een cultuuromslag voor permanente ontwikkeling met een kickstart door het verbeteren van de digitale vaardigheden van de gehele beroepsbevolking (zie hiervoor).
- Iedere werkende krijgt een persoonlijk competentiepaspoort, een persoonlijke leerrekening en leerrechten op formeel privaat en publiek onderwijs. Overheid, bedrijven en werknemers investeren hier gezamenlijk in. Het scholingsaanbod sluit aan op de verworven competenties, onder meer door meer met deelcertificaten te gaan werken.
- Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt moeten een plek hebben waar zij de productiviteit die zij kunnen bieden, ook kunnen leveren. De waarde van werk is ook voor deze groep zeer groot. Bedrijven willen hier een rol in spelen, met verhoogde inzet qua aantallen mensen (van 100.000 in 2026 naar 200.000 in 2030), maar dat moet mogelijk worden gemaakt.

Nederland kent een grote diversiteit aan arbeidsrelaties die verschillend uitwerken op de positie van werkenden. Werknemers met een vaste arbeidsovereenkomst worden gezien als de winnaars op de arbeidsmarkt. Maar dat contract is zodanig star en kent zodanige risico's voor ondernemers dat zij daar in toenemende mate niet voor kiezen. Ook veranderde voorkeuren van werkenden spelen een rol om te

kieszen voor bijvoorbeeld zelfstandig werken, evenals nieuwe technologie die de aard van het werk en arbeidsorganisaties verandert. Maar ontegenzeggelijk zijn er ook fiscale en sociale verschillen, die mensen wegtrekken en wegduwen uit de ene naar een andere contractrelatie. Deze situatie is onwenselijk.

Wat moet er gebeuren?

We willen binnen de context van een 'bovenliggend' stelsel van werkzekerheid naar een nieuw stelsel met een diversiteit aan arbeidsrelaties gebaseerd op de volgende uitgangspunten.

- Werk staat voorop, iedereen doet mee, en ondernemers hebben steeds de goede mensen op de juiste plek.
- Gelijke kansen voor iedereen met gelijke talenten.
- Werken kan op verschillende manieren, maar beter geordend zonder sociale en fiscale bias naar één van de arbeidsrelaties. Werkenden moeten niet meer worden getrokken of geduwd uit het ene naar een andere arbeidsrelatie op basis van verschillen in fiscale en sociale behandeling. Ondernemers moeten weer duurzame arbeidsrelaties durven aangaan.
- Wendbaarheid voor zowel bedrijven als werkenden.
- Voor hetzelfde werk wordt, in dezelfde omstandigheden, eenzelfde beloning gegeven (waarbij er verschillen kunnen zijn op basis van de individuele prestaties en leeftijd).
- Woonzekerheid (met name hypotheekverstrekking) wordt onafhankelijk van de vormgeving van de arbeidsrelatie.

Dit leidt tot de volgende beleidsvoorstellen:

- De fiscale behandeling van inkomen uit arbeid¹³ wordt voor elke arbeidsrelatie (inclusief zelfstandig werken) hetzelfde.
- De sociale zekerheid gaat passende zekerheden bieden voor alle werkenden.
- De vaste arbeidsovereenkomst wordt minder complex en topzwaar voor ondernemers, en wordt weer wat het eigenlijk is: een contract voor onbepaalde tijd dat zonder problemen door beide partijen ook beëindigd kan worden.
- Flexibele arbeidscontracten moeten niet meer als 'beschikbaar voor alles, recht op niets'-flexibiliteit worden vormgegeven. Ook aan de basis van de arbeidsmarkt moet perspectief bestaan voor ontwikkeling.
- Zelfstandig werken in hybride vormen en in de kluseconomie moet niet worden veroordeeld, maar past in de arbeidsmarkt van de 21ste eeuw. Zelfstandig werk wordt hiertoe in het Burgerlijk Wetboek verankerd met een eigenstandige positie om zekerheid te bieden over de rechtmatigheid van de contractrelatie waarvoor men willens en wetens gekozen heeft.
- Bedrijven moeten voldoende in staat zijn om hun arbeidscapaciteit aan te passen aan de vraag of veranderende inrichting van het werk.
- Er komt zoals in omringende landen een deeltijd-WW.

Nederland heeft buitenlandse werknemers hard nodig. Voor onze wetenschap en onze hightech bedrijven hebben we toptalent nodig. Aan de basis van de arbeidsmarkt doen buitenlandse werknemers werk dat vitaal is voor Nederland. Slechte werk- en leefomstandigheden mogen daar

niet voorkomen. Migrantten moeten worden beschermd tegen de uitholling van rechten zoals we die in Nederland wensen te handhaven.

¹³ Voor inkomen uit ondernemen samenhangend met investeringen in de opbouw van een onderneming zijn er wel specifieke fiscale faciliteiten (zie paragraaf 4.1.4).

4.2.3. Gelijke kansen op meedelen in de welvaart

De inkomens- en vermogensverdeling in Nederland is relatief stabiel. Desalniettemin ontstaat er in toenemende mate maatschappelijke onrust. De koopkrachtstijging van de lonen in de afgelopen 10 jaar is achtergebleven bij de stijging van de omzet van bedrijven. Dit komt omdat de hogere zorgpremies en hogere indirecte belastingen een steeds grotere wig veroorzaakt hebben tussen de loonkosten van bedrijven en de netto lonen van werknemers. Net zo onbevredigend is de belastingheffing op vermogen. Daar bestaan voor sommigen sluiproutes om hun belastingdruk te verlagen, terwijl mensen met alleen spaargeld op basis van fictieve rendementen te zwaar worden belast.

De herverdeling via de overheid is aan het eind van zijn mogelijkheden. Onder andere omdat de complexiteit van het toeslagensysteem als effect heeft dat het geld de mensen niet bereikt. Maar ook omdat door de werking van inkomensafhankelijke heffingskortingen en toeslagen Nederlanders steeds minder zijn gaan overhouden wanneer zij meer gaan verdienen. Aan de basis van de arbeidsmarkt is de armoedeval zo verscherpt: hier is het effect van de wegvallende toeslagen en afbouw van andere inkomensafhankelijke regelingen het grootst.

Wat moet er gebeuren?

Onze inzet is dat minder herverdeling door overheidsingrijpen nodig is door te zorgen voor minder ongelijkheid in de primaire inkomens- en vermogensopbouw. 'Voorkomen is nu eenmaal beter dan genezen'. Dit ontlast de overheid.

- We gaan op weg naar één basiskorting in de vorm van een negatieve inkomstenbelasting. De zorgtoeslag, huurtoeslag en kinderopvangtoeslag zijn in de huidige vorm niet houdbaar. Het verdient aanbeveling te bezien of deze in een meerjarig traject kunnen worden afgebouwd. Nieuwe oplossingen moeten leiden tot een lagere marginale druk.
- Verhoging van het minimumloon als compensatie voor de wegvallende toeslagen kan worden overwogen. Hierbij moet wel worden voorkomen dat dit een opdrijvend effect heeft op het totale loongebouw en de loonkosten – juist omdat dit ten koste gaat van baankansen voor kwetsbare groepen.
- Eerlijker belasting op inkomen uit vermogen door het werkelijke rendement te belasten. De huidige fictieve heffing over vermogensrendementen in box 3 is hét probleem, niet de belastingheffing op inkomen uit ondernemingsvermogen (box 2) dat al het werkelijke rendement belast.
- We willen de (grondslag van de) winstbelasting internationaal harmoniseren (inclusief toepassing op de digitale economie) om zo belastingontwijking tegen te gaan.
- Ondernemingsfaciliteiten die stimuleren om te investeren en innoveren blijven behouden (zoals de innovatiebox en de WBSO).

Het delen van welvaart betekent dat werknemers net zo goed als aandeelhouders de vruchten moeten plukken van de voorspoed van bedrijven. Dit kan op verschillende manieren, die vooral op ondernemingsniveau moeten worden vormgegeven. In dit verband is bijvoorbeeld winst- en resultaatdeling een optie. Van welvaartsdeling moeten werknemers netto wel voldoende overhouden. Een bruto verbetering moet ook een netto verbetering zijn. Dit kan bij winstdeling worden bereikt

wanneer dit specifiek fiscaal laag wordt belast. Generiek moet worden vermeden dat stijgende zorgpremies, pensioenpremies en indirecte belastingen de loonkostenstijgingen blijven uithollen en de koopkracht onder druk zetten. De overheid heeft dus ook een rol te vervullen wanneer het aankomt op welvaartsdeling.

4.2.4. Gelijke kansen op een goede gezondheid en een houdbaar zorgstelsel

Er zijn grote verschillen in levensverwachting tussen laag- en hoog-opgeleiden. Bovendien is er een grote uitdaging om de zorg kwalitatief goed, toegankelijk en betaalbaar te houden. Door de vergrijzing verdubbelt de zorgvraag richting 2040. Dat maakt de zorg in de huidige vorm onhoudbaar in termen van arbeidsmarkt, financieel en maatschappelijk draagvlak. De fragmentatie van het

zorglandschap en contraproductieve prikkels maken de noodzakelijke fundamentele veranderingen niet eenvoudig. Wij pleiten voor een fundamentele herbezinning op de gezondheidszorg waarin de mens centraal staat met een ander vertrekpunt: positieve gezondheid. Dat is een algemeen belang waar ook bedrijven aan hebben bij te dragen. Gezondheid is een verantwoordelijkheid van ons allen.

4.2.5. Alleen gelijke kansen zonder discriminatie

Om gelijke kansen te hebben in welk aspect van het leven dan ook is het belangrijk dat je niet gediscrimineerd wordt vanwege je afkomst, je geslacht of je seksuele geaardheid. Ook al bedoelt de dominante groep het nooit zo, toch is in Nederland elke dag sprake van discriminatie. Dit moet worden uitgebannen. Ondernemingen mogen niet discrimineren.

Dit vraagt extra actie. Daarom bieden we ondernemers handreikingen en tools om ongelijke behandeling te voorkomen en willen we intensiever samenwerken met de vakbeweging om discriminatie te bestrijden.

Wat moet er gebeuren?

De grootste gezondheidswinst (en daarmee beperking van de zorguitgaven) is te bereiken door:

- Vol inzetten op preventie door gezonde keuzes te stimuleren (met name ten aanzien van bewegen en voeding). Werkgevers organiseren een gezonde werkomgeving en faciliteren een goede werk/privé-balans en vitaliteit. We gaan – samen met de andere initiatiefnemers – het Nationaal Preventieakkoord versterken met voorstellen die investeren in preventie financieel aantrekkelijker maken, bijdragen aan mentale gezondheid en de gezondheidspotentie van nieuwe technologie ontsluit.
- We maken de zorg houdbaar door actief pakketbeheer en passende zorg, een bekostiging die gezondheid bevordert (in plaats van volume-gedreven is) en ontschotten de zorg. Een echte digitale transformatie van de zorg is arbeidsbesparend, verbetert de kwaliteit, bespaart kosten, vermindert onnodige zorg en bevrijdt zorgprofessionals van teveel bureaucratie. Effectief gebleken (digitale) zorg wordt sneller opgeschaald naar de landelijk praktijk. We realiseren een vlekkeloze gegevensuitwisseling in een onafhankelijke infrastructuur. Medische data kunnen worden gecombineerd met andere data: dat versnelt onderzoek en maakt nieuwe gezondheidsdiensten mogelijk.
- Ouderenzorg met nieuwe woonvormen buiten de verpleeghuizen en dienstverlening en een betere plaats voor ouderen in sociale (ook digitale) netwerken om eenzaamheid te bestrijden. Op deze manier blijven ouderen langer vitaal.

4.3. Naar een duurzaam Nederland

Als het gaat om onze leefomgeving zijn drie onderwerpen cruciaal: de ruimtelijke inrichting van ons dichtbevolkte land, de overgang naar een klimaatneutrale samenleving en naar een circulaire economie.

4.3.1. Naar een ruimtelijk inclusief Nederland

De ruimtelijke druk op Nederland is de afgelopen decennia enorm toegenomen en die toename zal doorzetten richting 2050. Wonen, natuur, economische & agrarische activiteiten, mobiliteit, water en de energietransitie concurreren om de vierkante meters. Nederland is een Stadstaat en staat tot 2030 voor een Grote Verbouwing.

Foto: Geus van der Veen

Wat moet er gebeuren?

- Er moet een breed gedragen structurele oplossing van de stikstofproblematiek komen. Er moet een zodanige reductie van stikstofemissies voor 2030 wettelijk worden vastgelegd dat de natuur herstelt en er voldoende stikstofruimte is voor economische ontwikkelingen. Die ruimte is er nu niet. Onrendabele toppen voor de investeringen die daarvoor nodig zijn, moeten worden gesubsidieerd op basis van de best beschikbare technieken.
- Oplossen van de woningbouwopgave: 1 miljoen extra (toekomstbestendige) woningen in 2030. Hiervoor zijn nodig: centrale planning van grote bouwlocaties, een woningbouwfonds voor voorinvesteringen en stapsgewijze verlaging van de verhuurdersheffing in combinatie met prestatieafspraken voor de bouw van midden huurwoningen.
- (Rand)stedelijke verdichting heeft grenzen; nieuwe locaties worden in huidig groen opgezet in combinatie met investeringen in ontsluitende (OV)-infrastructuur. Met de Lelylijn kan ook het Noorden van het land een grotere bijdrage leveren.
- Voor de Randstad moet een metro- of lightrailstelsel komen met veel betere en snellere verbindingen.
- Rijk en Provincies geven in het verstedelijkingsbeleid meer aandacht aan het vitaal houden van binnensteden (samen met de retail-sector) en voorkomen dat de voor ondernemingen noodzakelijke ruimte wordt bedreigd door oprukkende woningbouw.
- Schaalsprong in mobiliteit en logistiek door betere en meer OV-verbindingen zoals de Lelylijn, het doortrekken van de NoordZuidlijn en de Brainportlijn, betere (HSL-) verbindingen met grote steden tot 700 kilometer afstand, versterking van het intercontinentale netwerk van Schiphol.
- Oplossen van grote wegenknelpunten met name voor de grote goederencorridors. Actieve ondersteuning van de duurzaamheidsambities van de Mainport Rotterdam en de overige havenclusters. Inzetten op de Noordtak Betuweroute (Goederencorridor Oost-Nederland).
- We zetten nu door met slimme beprijzing door invoering van een eerlijk en variabel tarief per gereden kilometer, maar doen dat lastenneutraal voor de automobilist en het bedrijfsleven. Hierbij kan de BPM worden afgeschaft.
- De druk op de wegen- en spoorinfrastructuur en het milieu wordt verminderd bij meer spreiding van school- en werktijden, en een nieuwe mix tussen thuis en op de werkllocatie werken. Daarvoor moet het pakket aan vergoedingen voor reiskosten en thuiswerken inclusief de fiscale behandeling ervan worden vernieuwd.

Deze opgaven vragen behalve om voldoende investeringen ook een integrale aanpak op centraal niveau onder een nieuwe minister van Ruimte.

4.3.2. Naar een klimaat-neutrale economie

Nederland moet in 2050 klimaat-neutraal zijn – en in 2030 ruim over de helft van de weg daarnaartoe. Europa introduceert haar Green Deal die wij nadrukkelijk onderschrijven.

De uitvoering van het Klimaatakkoord (waarvan de ambitie lager ligt) blijft evenwel nu al achter. Dat vraagt dus van het bedrijfsleven extra actie.

Wat moet er gebeuren?

- Een boost aan de verduurzaming van de basisindustrie. Nederland biedt, mede door zijn ligging, uitstekende condities om in de verduurzaming van de basisindustrie internationaal koploper te worden. Hiervoor zijn nu door de industriële clusters Cluster Energie Strategieën opgesteld. Het is belangrijk dat deze werkelijkheid worden. De voorgenomen investeringen van het bedrijfsleven belopen 10 á 15 miljard tot en met 2030. Omdat veel van deze bedrijven hun hoofdkantoren en ook productielocaties in het buitenland hebben, is er beleid nodig dat ervoor zorgt dat de investeringen in Nederland plaatsvinden en niet daarbuiten. Onderdeel hiervan is aanscherping van het ETS. Dat is de beste route is voor CO₂-beprijzing.
- Tijdig beschikbaar komen van energie-infrastructuur. Het tijdig realiseren van de benodigde infrastructuur voor elektriciteit, warmte en CCS ligt op het kritieke pad om CO₂-reductie-targets te halen. Voor waterstof, 'de opvolger van aardgas' als energiedrager, moet snel een infrastructuur worden ontwikkeld. Dat kan grotendeels door de huidige aardgasinfrastructuur aan te passen. Deze waterstof-backbone is cruciaal voor de energietransitie. Er is een enorm ontwikkelpotentieel voor windenergie op de Noordzee waarmee groene waterstof geproduceerd kan worden voor de industrieclusters. Bovendien kan gebruik worden gemaakt van de goede internationale verbindingen via onze havens en leidingen. Waterstof is op termijn mogelijk ook inzetbaar voor de verwarming van onze huizen. Wij werken graag mee aan een krachtig nationaal waterstofprogramma.
- De energietransitie haalbaar en betaalbaar voor het mkb te maken. Het mkb moet op basis van het klimaatakkoord rekening houden met 24 miljard euro aan investeringen. Het verbeteren van de businesscases en de beschikbaarheid van financiering voor het mkb zijn dus cruciaal. Wij willen samen met banken en institutionele beleggers onderzoeken hoe een mkb-financieringsfonds in aanvulling op andere instrumenten van betekenis kan zijn. Daarbij past ontzorging van het mkb¹⁴.

¹⁴ Voor huiseigenaren ligt hier een vergelijkbare opgave.

4.3.3. Naar een circulaire economie

Om het uitputten van de aarde te stoppen zal de mensheid toe moeten naar het steeds hergebruiken van grondstoffen. Nederland hoort bij de koplopers¹⁵. Door deze positie uit te bouwen hebben we meer

duurzaamheidsimpact in de wereld, investeren we in een motor van duurzaam verdienvermogen en worden we voor onze grondstoffen minder afhankelijk van andere landen¹⁶.

Wat moet er gebeuren?

- Privaat-publiek investeren in de transitieagenda's: Voor vijf prioritaire ketens van grondstoffen zijn publiek-private transitieagenda's gemaakt: biomassa en voedsel, kunststoffen, maakindustrie, bouw en consumptiegoederen. Deze zetten we de komende periode om in acties en concrete investeringen.

Box: Voorbeeld circulaire kunststoffen

De Nederlandse chemie en petrochemie wil forse stappen zetten in het opvoeren van het aandeel gerecycled plastic. Met chemische recycling kunnen nieuwe 'bouwblokken' van gebruikte kunststoffen gemaakt worden, en voorkomen we verbranding daarvan. Nederland kan koploper worden wanneer investeringen versneld van de grond komen voor pilots, opschaling en inzamel- en sorteer-capaciteit. CO₂-reductie als gevolg van hergebruik (zogenoemde scope 2 en 3 emissies) moet relevant worden bij CO₂-beprijzing en meting van CO₂-reductie van de producenten.

- Stimuleren van circulaire verdienmodellen: De omslag naar een circulaire economie gaat niet vanzelf. Innovaties zijn in alle ketens nodig om hergebruik op te schalen, om met behoud van kwaliteit een concurrerend circulair product te maken. Circulaire verdienmodellen (*product as a service*) zorgen voor langetermijnklantrelaties, maar kunnen ook financiële risico's vergroten. Van begin tot eind zijn aanpassingen in ketens nodig.

¹⁵ Wereldwijd komt slechts 8,6 procent van het materiaalgebruik uit hergebruikte materialen, in de EU is dat 11 procent en in Nederland 25 procent. Filling the Gap 2020 World report (2020).

¹⁶ Daarom is het verstandig voor dit beleid ook Europese samenwerking te benutten ('strategisch grondstoffenbeleid').

- Een faciliterende overheidsbijdrage aan versnelling van de circulaire transitie. Er zijn aanpassingen nodig van alle spelers: producenten, importeurs, retail, gemeenten, financiers, beleggers en consumenten. Er zal door bedrijven flink geïnvesteerd moeten worden.
- De overheid kan bijdragen aan het versnellen van de transitieagenda's door:
- meer budget voor circulaire innovaties;
  - proportionele uitbreiding producentenverantwoordelijkheid, met gedeelde verantwoordelijkheid voor alle stakeholders om afval in te zamelen en te verwerken.
  - het (deels) wegnemen van financiële risico's.
  - opschalen van de rol die de overheid heeft als *launching customer* bij aanbestedingen.
- Uiteindelijk vraagt de duurzame en circulaire economie om een complete transformatie van onze economie. We willen verantwoordelijkheid nemen voor het uitwerken van een eindbeeld voor 2050 hoe een circulair en klimaatneutraal Nederland er uit kan zien, met accent op de industrie die aan de basis staat van onze productieketens.¹⁷ Het is noodzakelijk om op vele terrein nú scherpe keuzes te maken om deze ambitie te realiseren. Zo noopt de lange tijdshorizon van investeringen in de energievoorziening daartoe. Die keuzes kunnen en moeten niet worden uitgesteld. Rekenschap zal moeten worden gegeven van de ruimtelijke mogelijkheden. En voor taboes (bijvoorbeeld ten aanzien van kernenergie) is geen plaats. Ook investeringen in de basisindustrie hebben een lange tijdshorizon, en willen we bij uitstek in Nederland als koploper laten plaatsvinden.

¹⁷ Deze zullen we op korte termijn presenteren.

4.4. Investeren om Nederland in Brede Welvaart over te dragen aan volgende generaties

De beleidsagenda van de vorige paragrafen komt samen in een ambitieuze investeringsagenda. Het bedrijfsleven zal substantieel investeren in onder meer kennis en innovatie, verduurzaming en digitale infrastructuur. Onder de goede condities, zoals de introductie van brede fiscale investeringsfaciliteiten ter vervanging van de huidige ondernemersfaciliteiten, lopen de extra investeringen van bedrijven op naar tenminste een bedrag van 10 miljard op jaarbasis vanaf 2025.

Wij stellen voor de financiële ruimte van 2 miljard per jaar van de Bedrijfs-gerelateerde Investeringskorting (BIK) vanaf 2023 aan te wenden voor financiering van de onrendabele top van investeringen in verduurzaming (CO₂-reductie, circulaire economie, reductie stikstofuitstoot). Voor het koploper-schap van de industrie kan met een deel van de BIK-gelden het SDE++-instrumentarium worden uitgebreid, zodanig dat verduurzamingsopties die in de reguliere SDE++-systematiek pas laat in de tijd aan de orde komen, naar voren kunnen worden gehaald (zoals de transitie naar waterstof).

Voor veel investeringscategorieën zijn publieke investeringen nodig complementair aan de private investeringen. Dit geldt bijvoorbeeld voor extra investeringen in publieke r&d voor AI en de nieuwe technologieën, voor om-, her en bijscholing en digivaardigheid in verband met de digitale transitie, voor nieuwe energie-infrastructuur bij de verduurzaming van de basis-industrie, voor infrastructuur voor duurzame logistiek en mobiliteit. Daarnaast heeft Nederland extra ‘pure’ overheidsinvesteringen in het

funderend onderwijs en het fundamenteel onderzoek nodig.

Hiermee komen wij tot een voorzet voor een privaat-publieke investeringsagenda van 20 miljard per jaar vanaf 2025, dat wil zeggen 2,5 procent bbp. Dat is omvangrijk, maar de grote transities maken dit noodzakelijk.

Voorzet investeringsagenda (mld. euro p.j. structureel vanaf 2025)

Private investeringen

Inclusiviteit:	
Werkzekerheid (van-werk-naar-werk, digi-vaardig, scholing)	0,5 á 1
Productiviteit:	
State of the art digitale infrastructuur	2,5
AI, sleuteltechnologieën, innovatie-ecosystemen	1,75
Ondernemersagenda (ondersteund door budgetneutrale omzetting fiscale ondernemersfaciliteiten naar faciliteiten voor investeren, innoveren en werkgeverschap)	2
Leefklimaat:	
Klimaatopgave basisindustrie*	2
Klimaatopgave mkb*	2
Overige bedrijfsinvesteringen circulaire economie en stikstofreductie*	0,5 á 1,0
Totaal bedrijfsinvesteringen (afgerond)	10+

*Met inzet van financiële ruimte BIK voor financiering van de onrendabele top van de investeringen.

Publieke investeringen

Inclusiviteit:	
Kwaliteitsimpuls funderend onderwijs (incl. digitalisering)	0.75
Werkzekerheid (van-werk-naar-werk, STAP-budget voor leerrekening, etc.)	1
Digitalisering zorg (opschaling, infrastructuur, opleidingen)	0.25
Productiviteit:	
AI en sleuteltechnologieën, innovatie-ecosystemen, fieldlabs, hubs	1.75
Fundamenteel en basis toegepast onderzoek	0.75
Cybersecurity	0,1
Leefklimaat:	
Woningbouwoffensief: nationaal woonbouwfonds	0.75
Schaalsprongen in logistiek en mobiliteit*	2,5
Klimaat (infrastructuren CCS, elektriciteit, restwarmte, waterstof)	2
Stikstofreductie: natuurherstel	0,5
Totaal bedrijfsinvesteringen (afgerond)	10

*Daarboven is tot en met 2030 jaarlijks 250 miljoen nodig voor de tekorten in het MIRT/mobiliteitsfonds voor met name onderhoud van de weg- en spoorinfrastructuur.

Wij willen hiermee een land in brede welvaart overdragen aan toekomstige generaties. Zonder milieu- en sociale schulden en met uitstekende mogelijkheden om straks op een duurzame manier hun geld te verdienen. En dat op zo'n manier dat we hen niet opzadelen met een onbetaalbare rekening.

Dat kan. We stellen daartoe een nieuwe ordening van de overheidsfinanciën voor. Wij stellen voor om het aangaan van nieuwe staats-schuld voor het publieke deel van de Investeringsagenda via het Groeifonds mogelijk te gaan maken. Voor het begrotingstekort op de overige uitgaven kan conform de spelregels van het Stabiliteits- en Groeipact als doelstelling om en nabij een structureel begrotings-evenwicht gelden. Het ligt hierbij in de rede te koersen op 2030 om in de komende jaren herstel uit de coronacrisis niet te belasten met grote bezuinigingsoperaties.

Met een wezenlijk andere behandeling van de publieke investeringen uit hoofde van de investeringsagenda wordt recht gedaan aan het gegeven dat investeringen meerjarig nut hebben en voor de transformaties noodzakelijk zijn, en dus een andere behandeling verdienen dan bestaande 'lopende' overheidsuitgaven.

Het nieuwe Groeifonds is een goed vehikel voor de publieke investeringen. De huidige beschikbare 4 miljard per jaar wordt daartoe stapsgewijs verhoogd naar 10 miljard per jaar. In de komende jaren kan het Nederlandse aandeel in het *Recovery & Resilience Fund* deze ophoging mede financieren. De middelen moeten worden besteed binnen de kaders van een nationale investeringsstrategie, een Plan voor de Toekomst. Wij stellen voor één

minister hiervoor binnen het nieuwe kabinet verantwoordelijk te maken.

De financiële sector (inclusief de institutionele beleggers) speelt een belangrijke rol in het mogelijk maken van de transitie waar Nederland voor staat. Door de financiering van private investeringen in transitie mogelijk te maken maar ook door investeren in de oude economie niet meer als rendabel te zien. Tegelijk moeten alle partijen (inclusief het mkb) in staat worden gesteld de beweging ook echt te kunnen maken. Om deze rol goed te kunnen spelen is behoud van een sterke en gezonde financiële sector van groot belang.

Economische effecten investeringsagenda

Indien ervan wordt uitgegaan dat investeren in onderwijs, scholing, kennis en innovatie en ondernemerschap de productiviteit verhoogt zoals in recent onderzoek van Rabo-research¹⁸, kan naar onze inschatting met de investeringsagenda de welvaart per hoofd van de bevolking in 2030 zo'n 20 procent hoger uitkomen dan pré-corona. Dat is ruwweg het dubbele van het resultaat bij ongewijzigd beleid. Daarmee komen ook voldoende middelen beschikbaar om in de periode tot 2030 de lasten niet te hoeven verhogen.

De investeringsagenda zorgt ervoor dat Nederland met systeemsporen verantwoord kan worden overgedragen aan toekomstige generaties. Deling van de hogere welvaart zonder lastenverzwaringen zorgt ervoor dat iedereen zich daar deelgenoot van voelt. Zo is Nederland in staat er samen de schouders onder te zetten. Wanneer zo economische groei weer kan leiden tot brede welvaart, is onze missie geslaagd.

¹⁸ Zie daarvoor H. Erken, F. van Es en J. Groenewegen (2019), Het groeipotentieel van de Nederlandse economie tot 2030, Rabobank, Special, Utrecht. Binnenkort komt een nieuwe update van dit onderzoek beschikbaar. Raboresearch hanteert hiertoe een model gebaseerd op het werk van Paul Romer, Nobelprijswinnaar in 2018. Het CPB-model is nog gebaseerd op het werk van de Robert Solow, Nobelprijswinnaar in 1987. Het onderkent het effect van investeringen in kennis en innovatie op de productiviteit niet.

5. Rijnlands model 2.0 in actie!

In deze beleidsagenda spraken wij over een nieuw Rijnlands model waarin ondernemers en ondernemingen de verantwoordelijkheid nemen voor de externe effecten van hun handelen en transparant zijn over hun doen en laten. Onze leden onderschrijven de tien principes van UN Global Compact die het realiseren van de SDG's ondersteunen:

- Wij steunen en respecteren internationaal aanvaarde mensenrechten.
- Wij vergewissen ons ervan dat wij niet medeplchtig zijn aan schending van mensenrechten.
- Wij steunen de vrijheid van vakvereniging en erkennen het recht op collectieve onderhandelingen.
- Wij spannen ons in om elke vorm van verplichte en gedwongen arbeid uit te bannen.
- Wij maken geen gebruik van kinderarbeid.
- Wij spannen ons in om discriminatie op het werk uit te bannen.
- Wij betrachten voorzorg bij onze benadering van milieu-uitdagingen.
- Wij nemen initiatief om een grotere verantwoordelijkheid voor het milieu te bevorderen.
- Wij stimuleren de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën.
- Wij gaan alle vormen van corruptie tegen.

In dit kader zetten wij met koplopers in onze verenigingen in op:

- Het ontwikkelen van gestandaardiseerde zo eenvoudig mogelijke systemen die bedrijven helpen de negatieve externe effecten van hun handelen in kaart te brengen en daarover te rapporteren.
- Een Tax Governance Code voor transparantie over de belastingpositie van corporate bedrijven.
- Due diligence in de internationale ketens conform de OECD-guidelines ('do no harm').
- Het incorporeren van het gedachtegoed van onze nieuwe koers en de vorige punten in de Nederlandse Corporate Governance Code voor het beursgenoteerde bedrijfsleven.

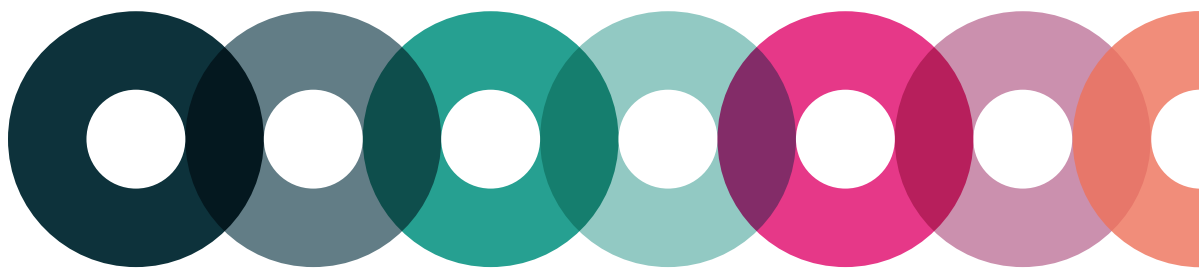
Daarnaast nemen wij op lokaal, regionaal of landelijk niveau in praktijk initiatieven op het gebied van brede welvaart. We zetten een 'Brug-infrastructuur' op voor het ontdekken en ontwikkelen van dit soort initiatieven en stimuleren de deelname van bedrijven daaraan. Zo ontstaat een groeiende community van bruggenbouwers. In de praktijk gebeurt al veel, maar de kunst is goede decentrale oplossingen te identificeren en als olievlek over geheel Nederland te spreiden.

6. Slotwoord

Deze Agenda NL 2030 is voor VNO-NCW en MKB-Nederland allerminst het laatste woord na een periode van herbezinning op de uitdagingen van ons land en de rol daarbij van het bedrijfsleven. Het is de start van een vernieuwd commitment van ondernemers en ondernemingen voor het werken aan een gezamenlijke toekomst voor Nederland. Voor het opstellen van deze Agenda hebben wij onze oren goed te luister gelegd, voor het werken vanuit deze Agenda zullen we precies hetzelfde doen. We zijn ons er terdege van bewust dat alleen door samenwerking er beleid en beweging in Nederland tot stand kan komen dat leidt tot brede welvaart en breed draagvlak ondervindt. Op vrijwel alle onderwerpen is uitwerking nodig met de overheid en (thema-specifiek) uiteenlopende maatschappelijke partners -van kenniscoalitie, vakbeweging tot consumenten- en natuur- en milieuorganisaties.

Deze Agenda NL 2030 is daarmee een voorzet, geen eindpunt, maar een startpunt. Voor alles staat dat wij willen 'ondernemen voor brede welvaart' en hieraan onze bijdrage leveren. Daar mag u ons op afrekenen.

© VNO-NCW en MKB-Nederland, februari 2021
Ontwerp: ClubgeistBVH
Cover foto: Olaf Kraak